

KONFERENCIAKÖTET

Conference Proceedings

**Nemzetközi tudományos konferencia
a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából**
International Scientific Conference
on the Occasion of the Hungarian Science Festival

Sopron, 2023. november 23.
23 November 2023, Sopron

**FENNTARTHATÓSÁGI ÁTMENET:
KIHÍVÁSOK ÉS INNOVATÍV MEGOLDÁSOK**
SUSTAINABILITY TRANSITIONS: CHALLENGES AND INNOVATIVE SOLUTIONS

Szerkesztők / Editors:

OBÁDOVICS Csilla, RESPERGER Richárd, SZÉLES Zsuzsanna, TÓTH Balázs István

Nemzetközi tudományos konferencia a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából
International Scientific Conference on the Occasion of the Hungarian Science Festival

Sopron, 2023. november 23. / 23 November 2023, Sopron

**FENNTARTHATÓSÁGI ÁTMENET:
KIHÍVÁSOK ÉS INNOVATÍV MEGOLDÁSOK
SUSTAINABILITY TRANSITIONS:
CHALLENGES AND INNOVATIVE SOLUTIONS**

KONFERENCIAKÖTET
CONFERENCE PROCEEDINGS

LEKTORÁLT TANULMÁNYOK / PEER-REVIEWED PAPERS

Szerkesztők / Editors:

OBÁDOVICS Csilla – RESPERGER Richárd – SZÉLES Zsuzsanna – TÓTH Balázs István

SOPRONI EGYETEM KIADÓ

UNIVERSITY OF SOPRON PRESS

SOPRON, 2024

Nemzetközi tudományos konferencia a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából
International Scientific Conference on the Occasion of the Hungarian Science Festival

Sopron, 2023. november 23. / 23 November 2023, Sopron

A MAGYAR
TUDOMÁNY
ÜNNEPE

HUNGARIAN
SCIENCE
FESTIVAL

A konferencia támogatói / Sponsors of the Conference:

Felelős kiadó / Executive Publisher: Prof. Dr. FÁBIÁN Attila
a Soproni Egyetem rektora / Rector of the University of Sopron

Szerkesztők / Editors:

Prof. Dr. OBÁDOVICS Csilla, Dr. RESPERGER Richárd,
Prof. Dr. SZÉLES Zsuzsanna, Dr. habil. TÓTH Balázs István

Lektorok / Reviewers:

Dr. habil. BARANYI Aranka, Prof. Dr. BÁRTFAI Zoltán, Dr. BARTÓK István, Dr. BEDNÁRIK Éva,
Bazsóné Dr. BERTALAN Laura, Dr. CZIRÁKI Gábor, Dr. DIÓSSI Katalin, Dr. habil. JANKÓ Ferenc,
Dr. KERESZTES Gábor, Dr. habil. KOLOSZÁR László, Dr. KÓPHÁZI Andrea,
Prof. Dr. KULCSÁR László, Dr. MÉSZÁROS Katalin, Dr. NEDELKA Erzsébet,
Dr. NÉMETH Nikoletta, Dr. NÉMETH Patrícia, Prof. Dr. OBÁDOVICS Csilla,
Dr. PALANCSA Attila, Dr. habil. PAPP-VÁRY Árpád Ferenc, Dr. RESPERGER Richárd,
Dr. habil. SZABÓ Zoltán, Prof. Dr. SZÉLES Zsuzsanna, Dr. SZÓKA Károly, Dr. TAKÁTS Alexandra,
Dr. habil. TÓTH Balázs István, Pappné Dr. VANCSÓ Judit

ISBN 978-963-334-499-6 (pdf)

DOI: [10.35511/978-963-334-499-6](https://doi.org/10.35511/978-963-334-499-6)

Creative Commons license: CC BY-NC-SA 4.0 DEED

Nevezd meg! - Ne add el! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi
Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International

SZERVEZŐK

Soproni Egyetem Lámfalussy Sándor Közgazdaságtudományi Kar (SOE LKK),
A Soproni Felsőoktatásért Alapítvány

A konferencia elnöke: Prof. Dr. SZÉLES Zsuzsanna egyetemi tanár, dékán (SOE LKK)

Tudományos Bizottság:

elnök: Prof. Dr. OBÁDOVICS Csilla PhD egyetemi tanár, Doktori Iskola-vezető (SOE LKK)
társelnök: Dr. habil. TÓTH Balázs István PhD egyetemi docens, igazgató (SOE LKK)
tagok: Prof. Dr. FÁBIÁN Attila PhD egyetemi tanár (SOE LKK), rektor (SOE)
Prof. Dr. SZÉKELY Csaba DSc professor emeritus (SOE LKK)
Prof. Dr. KULCSÁR László CSc professor emeritus (SOE LKK)
Prof. Dr. SZALAY László DSc egyetemi tanár (SOE LKK)
Prof. Dr. Clemens JÄGER PhD egyetemi tanár, dékán (FOM)
Dr. habil. BARANYI Aranka PhD egyetemi docens (SOE LKK)
Dr. habil. POGÁTSA Zoltán PhD egyetemi docens (SOE LKK)
Dr. habil. SZABÓ Zoltán PhD egyetemi docens (SOE LKK)
Dr. habil. PAPP-VÁRY Árpád Ferenc PhD tudományos főmunkatárs (SOE LKK)
Dr. Rudolf KUCHARČÍK PhD egyetemi docens, dékán (EUBA FIR)

Szervező Bizottság:

elnök: Dr. RESPERGER Richárd PhD adjunktus (SOE LKK)
tagok: Dr. KERESZTES Gábor PhD egyetemi docens, dékánhelyettes (SOE LKK)
Dr. habil. Eva JANČÍKOVÁ PhD egyetemi docens (EUBA FIR)
Dr. habil. KOLOSZÁR László PhD egyetemi docens, intézetigazgató (SOE LKK)
Dr. HOSCHEK Mónika PhD egyetemi docens, intézetigazgató (SOE LKK)
PAPPNÉ Dr. VANCSÓ Judit PhD egyetemi docens, intézetigazgató (SOE LKK)
Dr. SZÓKA Károly PhD egyetemi docens (SOE LKK)
titkár: NEMÉNY Dorka Virág kutatási asszisztens (SOE LKK)

ORGANIZERS

University of Sopron Alexandre Lamfalussy Faculty of Economics (SOE LKK),
For the Higher Education in Sopron Foundation

Conference Chairperson: Prof. Dr. Zsuzsanna SZÉLES PhD Professor, Dean (SOE LKK)

Scientific Committee:

Chair: Prof. Dr. Csilla OBÁDOVICS PhD Professor, Head of Doctoral School (SOE LKK)

Co-Chair: Dr. habil. Balázs István TÓTH PhD Associate Professor, Director (SOE LKK)

Members: Prof. Dr. Attila FÁBIÁN PhD Professor (SOE LKK), Rector (SOE)

Prof. Dr. Csaba SZÉKELY DSc Professor Emeritus (SOE LKK)

Prof. Dr. László KULCSÁR CSc Professor Emeritus (SOE LKK)

Prof. Dr. László SZALAY DSc Professor (SOE LKK)

Prof. Dr. Clemens JÄGER PhD Professor, Dean (FOM)

Dr. habil. Aranka BARANYI PhD Associate Professor (SOE LKK)

Dr. habil. Zoltán POGÁTSA PhD Associate Professor (SOE LKK)

Dr. habil. Zoltán SZABÓ PhD Associate Professor (SOE LKK)

Dr. habil. Árpád Ferenc PAPP-VÁRY PhD Senior Research Fellow (SOE LKK)

Dr. Rudolf KUCHARČÍK PhD Associate Professor, Dean (EUBA FIR)

Organizing Committee:

Chair: Dr. Richárd RESPERGER PhD Assistant Professor (SOE LKK)

Members: Dr. Gábor KERESZTES PhD Associate Professor, Vice Dean (SOE LKK)

Dr. habil. Eva JANČÍKOVÁ PhD Associate Professor (EUBA FIR)

Dr. habil. László KOLOSZÁR PhD Associate Professor, Director of Institute (SOE LKK)

Dr. Mónika HOSCHEK PhD Associate Professor, Director of Institute (SOE LKK)

Dr. Judit PAPPNÉ VANCSÓ PhD Associate Professor, Director of Institute (SOE LKK)

Dr. Károly SZÓKA PhD Associate Professor (SOE LKK)

Secretary: Dorka Virág NEMÉNY Research Assistant (SOE LKK)

TARTALOMJEGYZÉK / CONTENTS

Plenáris szekció

Plenary Session

How to Make European Integration Fair and Sustainable? <i>István P. SZÉKELY</i>	13
---	----

1. szekció: Fenntartható gazdálkodás és menedzsment, körforgásos gazdaság Session 1: Sustainable Economy and Management, Circular Economy

A zöld ellátási láncok aktuális kérdései - Kritikai szakirodalmi összefoglalás <i>PIRICZ Noémi</i>	27
--	----

Well-being - kulcs a fenntartható működéshez <i>KÓPHÁZI Andrea – KOVÁCSNÉ LACZKÓ Éva Mária</i>	36
--	----

Szervezeti kultúra és fenntarthatóság <i>KOVÁCSNÉ LACZKÓ Éva Mária</i>	48
--	----

Az új mexikói kvótakereskedelmi rendszer és erdészeti vonatkozásai <i>KIRÁLY Éva – BOROVICS Attila</i>	61
--	----

A designesztétika gazdasági megközelítésének lehetőségei <i>REMÉNYI Andrea – ZALAVÁRI József</i>	76
--	----

A körforgásos üzleti modellek a vállalati gyakorlatokban <i>KRIZA Máté</i>	98
--	----

2. szekció: Társadalmi kihívások és társadalmi innovációk a fenntartható fejlődésben Session 2: Social Challenges and Innovations in Sustainable Development

Társadalmi kihívások a divatipari fogyasztás terén <i>VIZI Noémi</i>	119
--	-----

Klímaszorongás jelenléte az X, Y és Z generáció életében <i>SZEBERÉNYI András</i>	128
---	-----

Közelségi torzítás – a home office egyik kihívása <i>IONESCU Astrid</i>	147
---	-----

Megérti-e a választ, ha megkérdezi kezelőorvosát, gyógyszerészét? Az egészségműveltség mérésének aktuális kérdései Magyarországon <i>PORZSOLT Péter</i>	154
---	-----

A digitális egészségügyi ellátás, mint innováció mérési lehetőségei <i>KOVÁCS Erika</i>	168
---	-----

3. szekció: Fenntartható pénzügyek és számvitel
Session 3: Sustainable Finance and Accounting

A közösségi költségvetési számvitel koncepciója és dilemmái <i>SISA Krisztina A. – SIKLÓSI Ágnes – VERESS Attila – DENICH Ervin</i>	181
Az iszlám banki számvitel digitalizációjának elméleti és filozófiai megközelítése <i>CSEH Balázs</i>	193
A vállalkozások csőd kockázatának és a kötvényminősítések együttmozgása <i>SZÁNTÓ Tünde Katalin</i>	202
A globális minimumadó következményei és megvalósíthatósága a multinacionális vállalatok számára <i>MATTIASSICH Enikő – SZÓKA Károly</i>	211

4. szekció: Fenntartható turizmus és marketing
Session 4: Sustainable Tourism and Marketing

A fenntartható turizmus: valóság vagy átverés? <i>PALANCSA Attila</i>	221
Metamarketing: fenntartható innovációk a valós és virtuális lehetőségek imperatív szimbiózisa mentén <i>REMÉNYI Andrea</i>	237
A fennmaradás és fenntarthatóság aspektusainak vizsgálata a szálláshely-szolgáltatással foglalkozó KKV-szektorban rendkívüli helyzetek idején <i>VARGYAS Daniella – KERESZTES Gábor</i>	261
Tudatosság és fenntarthatóság a nyaralás alatt is <i>MÉSZÁROS Katalin – HOSCHEK Mónika – Németh Nikoletta</i>	270
A soproni egyetemisták külföldi tervei <i>OBÁDOVICS Csilla – RUFF Tamás</i>	283
Country Branding of the Hashemite Kingdom of Jordan <i>Mohammad Hani KHLEFAT</i>	295
Community-Based Tourism in Southeast Asia <i>Thi Thuy Sinh TRAN – Nikoletta NÉMETH – Md. Sadrul Islam SARKER – Yuan ZHANG – NHAT ANH NGUYEN</i>	309

5. szekció: Sustainable Finance and Accounting, Sustainable Development
Session 5: Sustainable Finance and Accounting, Sustainable Development

Stakeholder Engagement in the Development of the Sustainability Reporting Standards of the Global Reporting Initiative (GRI) and of the International Sustainability Standards Board (ISSB)

Alina ALEXENKO 329

The IFRS and the Financial Accounting System in Algeria: A Literature Review

Asma MECHTA – Zsuzsanna SZÉLES – Agnes SIKLÓSI 342

Potential Effects of Industry 4.0 Technologies on Environmental Sustainability - A Systematic Literature Review

Mohamed EL MERROUN 351

The Use of Geothermal Energy for Sustainable Development and Economic Prosperity

Nadjat KOUKI – Andrea VITYI 365

6. szekció: Sustainability Transformation and Circular Economy
Session 6: Sustainability Transformation and Circular Economy

A fenntarthatóság, a társadalmi szerepvállalás és a felelős vállalatirányítás szabályozásának szerepe a vállalati innovációban

BARTÓK István János 381

Circular Economy Research Trends in the Textile and Apparel Industry: A Bibliometric Analysis

Md. Sadrul Islam SARKER – Thi Thuy Sinh TRAN – István János BARTÓK 389

The Historical Evolution of Employee Idea Management: A Comprehensive Review

Viktória ANGYAL 405

7. szekció: Sustainable Economy and Management
Session 7: Sustainable Economy and Management

Bewältigungsstrategien eines nachhaltigen Managements von Organisationen innerhalb einer VUCA-Umwelt: Eine systematische Literaturrecherche

Mike WEISS 421

Influences of Autonomous Vehicles on Sustainability: A Systematic Literature Review

Phillipp NOLL – Zoltán SZABÓ 436

Trends in Sustainable Leadership

Roland SEESE – Katalin DIÓSSI 452

Recruiting for Resilience: An Economic Approach to Mitigate Candidate Ghosting

Laureana Anna Erika TEICHERT 460

Führung auf Distanz - Herausforderungen für Führungskräfte durch die Nutzung von Home-Office	
<i>Norbert KLEIN</i>	473
A Generative AI and Neural Network Approach to Sustainable Digital Transformation: A Focus on Medical and Marketing Sectors	
<i>Alexander Maximilian RÖSER – Cedric BARTELT</i>	483
Allgemeine Alterswahrnehmung bei StudentInnen in den österreichischen und ungarischen Grenzregionen	
<i>Dorottya PAKAI – Csilla OBÁDOVICS</i>	498
8. szekció: Társadalmi kihívások és társadalmi innovációk a fenntartható fejlődésben	
Session 8: Social Challenges and Innovations in Sustainable Development	
Fenntartható olvasás a digitális korban	
<i>MOLNÁR Csilla</i>	509
Okos és fenntartható városfejlesztés felelősségteljes digitális innovációval	
<i>GYULAI Tamás – NAGY Marianna</i>	518
A coaching szerepe a vezetőfejlesztésben	
<i>KÓPHÁZI Andrea – Éva LÖWE</i>	535
9. szekció: Fenntartható gazdálkodás és menedzsment	
Session 9: Sustainable Economy and Management	
A szolgáltatók szerepe és felelőssége a desztinációk fenntartható turizmusának megteremtésében, illetve kialakításában: Szisztematikus irodalmi áttekintés	
<i>TEVELY Titanilla Virág – BEHRINGER Zsuzsanna</i>	548
Bükkfürdő imázsának élménymarketing alapú vizsgálata	
<i>HORVÁTH Kornélia Zsanett</i>	563
A public relations (PR) tevékenység határai és viszonya a marketinghez - Egy PR szakemberek körében végzett kvantitatív kutatás eredményei	
<i>KÁROLY Róbert – LUKÁCS Rita – PAPP-VÁRY Árpád Ferenc</i>	572
Márkázott superhősök: Hogyan formálják a különböző termék- és szolgáltatásmárkák Amerika kapitány és Vasember karakterét a Marvel filmekben?	
<i>PAPP-VÁRY Árpád Ferenc – RÖNKY Áron</i>	591
Sztármárka-építés hosszú távon: Cristiano Ronaldo és CR7 márkájának megítélése – Egy kvalitatív kutatás tapasztalatai	
<i>KORIM Dorina – PAPP-VÁRY Árpád Ferenc</i>	609

10. szekció: Sustainable Economy and Management I.
Session 10: Sustainable Economy and Management I.

The Role of Mountain Tourism Activities and Facilities on Domestic Tourism Consumption in Tourism Destinations <i>Deborah KANGAI – Eliyas Ebrahim AMAN – Árpád Ferenc PAPP-VÁRY – Viktória SZENTE</i>	624
Sustainable Project Management <i>Attila LEGOZA</i>	633
The Effect of Sustainability Development Using the Example of Green Washing <i>Dijana VUKOVIĆ – Tanja UNTERSWEG</i>	641
Sustainable Strategies in Case of Start-Up Enterprises <i>Peter IMRICKO</i>	654
Sustainable Strategic Management at Multinational Companies <i>Peter IMRICKO</i>	663
The EU as a “Leadiator” in Climate Governance - a Successful Soft Power Instrument? An Analysis with a Focus on Sustainable Mobility <i>Sarah DIEHL</i>	674
Az irodater komfortjának vizsgálata a munkavállalók szempontjából – Út a jövő optimális irodája felé <i>GROZDICS Anett Tímea – BORSOS Ágnes</i>	684
Mögliche Auswirkungen von CSRD & ESRS auf die digitale Wirtschaft und der Fertigungsindustrie in Deutschland: aus der Perspektive der Industrieperformance und der nachhaltigen Entwicklung <i>Mohammad Reza ROBATIAN</i>	696

11. szekció: Sustainable Economy and Management II.
Session 11: Sustainable Economy and Management II.

Sustainability and Climate Protection in Hospitals - Green Hospitals in the Future in Germany <i>Patricia Carola MERTEN</i>	719
Territoriality in Climate Adaptation? Space Interpretations of Different Disciplines and Fields and their Potential Utilization in the Examination of Climate Adaptation’s Territorial Aspects <i>Attila SÜTŐ</i>	727
Sustainable Unity in the European Insurance Market: Calculating Personal Injury Claims (From Experience to Methodology) <i>Zsolt Szabolcs EKE</i>	745

12. szekció: Poszter szekció
Session 12: Poster Session

A dendromassza-hasznosítás, mint megújuló természeti erőforrás szerepe a fenntartható, körkörös gazdaságban <i>SZAKÁLOSNÉ MÁTYÁS Katalin</i>	755
Az I szektor karbonhatékonyságának vizsgálata Magyarországon <i>KOVÁCSNÉ SZÉKELY Ilona – MAGYAR Norbert – JAKUSCHNÉ KOCSIS Tímea</i>	761
A visegrádi országok egészségügyi reformjainak és intézkedéseinek összehasonlítása <i>VITÉZ-DURGULA Judit – SÓTONYI Tamás Péter</i>	766
A márkaépítés hatása a fogyasztói lojalításra a Magyar Telekom esetében <i>TAKÁTS Alexandra – SZÁSZ Zsombor Levente</i>	780
Examining the Impact of Certain Factors on the Delivery Time of a Manufacturing Firm Using Data Science Methods <i>Zsolt TÓTH – József GARAB</i>	800
Artificial Intelligence with an Economic Growth Perspective <i>Firat ŞAHİN</i>	809

A fenntartható turizmus: valóság vagy átverés?

Sustainable Tourism: Reality or Scam?

Dr. PALANCSA Attila PhD

egyetemi docens (*Associate Professor*)

Soproni Egyetem, Lámfalussy Károly Közgazdaságtudományi Kar (*University of Sopron, Lámfalussy Károly Faculty of Economics*)

Absztrakt:

A világgazdaság egyik húzóágazata a turizmus, amely jól szervezett formában munkahelyeket teremt, fellendíti az adott ország bevételeit, és emellett felvirágoztatja a kereskedelmet, emeli az ingatlanárakat, hozzá járul az adott desztináció fejlődéséhez. A turizmus pozitív hozadéka mellett nem hagyhatók figyelmen kívül annak negatív hatásai sem, mint a fokozódó környezet-szennyezés, a bűnözés, a helyiek érdekeinek figyelmen kívül hagyása, a természeti értékek pusztítása, és maga az overturizmus jelensége. A turizmus fenntarthatósága a fenntartható fejlődéssel foglalkozó egyéb részterületeknél is nehezebben, átláthatatlanabbul fogalmazható és valósítható meg azért, mert az ágazat sokszereplős, globális kitekintésben rendkívüli gyorsasággal növekszik, amely hatása egy desztinációra, a környezetre felmérhetetlen, akár visszafordíthatatlan károkat is okozhat. Turizmus, utazás szempontjából a világ összeszűkült. A turisták, a turisztikai trendeknek megfelelően a világ bármely pontjára el tudnak jutni. A tanulmány elsősorban a témához kapcsolódó dokumentumokat, statisztikai adatokat, tanulmányokat elemzi, és ezek összesítéséből igyekszik megfogalmazni azokat a turizmusra kiterjesztett fenntarthatósági dilemmákat, kétségeket, amelyek általában ellentmondanak a turizmusiparágának, az abban résztvevő vállalkozások gazdasági céljaival. Lehetséges, hogy két- vagy többfokozatú turizmusra kell berendezkedni, amelyben elkülönített céldesztinációként szerepelnek majd a védett területek, és egyfajta „nem védett területekre”, ahol maga, a már visszafordíthatatlan jelenségként velünk levő tömegturizmus a jellemző. Természetesen ez nem jelentheti a turisztikai fenntarthatóság célkitűzéseinek teljes elvetését.

Kulcsszavak: fenntarthatóság, turizmus, overturizmus, környezetvédelem

JEL-kódok: J10, R11, R58, Z3, Z32

Abstract:

One of the main sectors of the world economy is tourism, which creates jobs in a well-organized form, boosts the income of the given country, and also flourishes trade, raises real estate prices, and contributes to the development of the given destination. In addition to the positive returns of tourism, its negative effects cannot be ignored, such as increasing environmental pollution, crime, ignoring the interests of local residents, the destruction of natural values, and the phenomenon of overtourism itself. The sustainability of tourism is more difficult and opaque to formulate and implement than other subfields dealing with sustainable development, because the sector is growing at an extraordinary speed in a multi-stakeholder, global outlook, the impact of which can cause immeasurable, even irreversible damage to a destination and the environment. In terms of tourism and travel, the world has shrunk. Tourists can go anywhere in the world according to tourism trends. The study primarily analyzes the documents, statistical data, and studies related to the topic, and from their summation it tries to formulate the sustainability dilemmas and doubts extended to tourism, which generally contradict the economic goals of the tourism industry and the businesses participating in it. It is possible that “two or more levels”

of tourism will have to be arranged, in which protected areas will be listed as separate destinations, and a kind of “non-protected areas”, where mass tourism itself, which is already with us as an irreversible phenomenon, is typical. Of course, this cannot mean the complete rejection of the objectives of tourism sustainability.

Keywords: sustainable tourism, tourism, overtourism, environmental protection

JEL: J10, R11, R58, Z3, Z32

1. Bevezetés

Mikor az Úr megteremtette a világegyetemet, kijelentve, hogy „Be van fejezve a nagy mű, igen. A gép forog, az alkotó pihen.”, nem gondolta álmában sem, hogy az Ádámra és Évára bízott nagy műre, egy-két ezredév távlatában, komoly veszélyek fognak leselkedni. Az Úr megteremtette azt az embert is, akinek léte, tevékenysége és egyre fokozódó hedonista életmódja megváltoztatta az eredeti egyensúlyt, és az alkotás maga veszélybe került. Kezdetekben az ember nem törődött azzal, hogy a megteremtett világ eredeti állapotának megtartásában nagy felelősség hárul rá. Évszázadok sokaságán keresztül használta az erőforrásokat, kitermelte, vagy megteremtette azt a jelenlegi állapotot, amelyért most a világ egy része aggódik, törvényeket, rendeleteket és szankciókat hoz, míg a másik fele pedig nem törődik mindezekkel. A negatív hatások kiküszöbölésére a kezdeti környezetvédelmi programokat mára felváltotta a mindenre kiterjedő fenntarthatóság mainstream jelszava (Palanca, 2023).

Mert, mi is történt valójában? Leegyszerűsítve: az erőforrások fokozott szükségessége és felélése mellett kialakultak olyan új, működésében szintén jelentős erőforrásokat igénylő iparágak, mint a turizmus. A turizmus (posztmodern tömegturizmus), mint a globális piacgazdálkodás egyik fő ágazata, olyan átfogó gazdasági cselekmények és folyamatok sorozata, amely a maslow-i piramis felső csúcsának kiteljesedését jelenti, amelyben az ember már nem homo sapiens sapiensként, hanem homo turisticusként van jelen. Már nem az egészséges és fejlődőképes önkifejezés, önmegvalósítás fontossága, nem a turizmus élménykeresése jelenti a primer lét csúcsát, hanem ezen felül kerekedett, legyűrte azt annak az egyéni-individualista önigazság keresésnek a mindenhatósága, mely a rendszerszintű irányítás, kontroll helyett az egyén, kontrollálatlan önképét tartja megoldásnak, ezzel megváltoztatva a primer lét csúcsát eddig elfoglaló értékeket.

Az, hogy a turizmus milyen mértékben felelős a jelenlegi környezeti állapotért, mai tudásunk alapján biztos láttelepet nem tudunk adni, bármennyire szeretnénk is. Arra sem tudunk választ adni, hogy a fenntarthatóság a turizmusban hogyan tud megvalósulni, mik lehetnek azok az elengedhetetlen kérdések, jó megoldások, amelyek egyrészt magát a kínálati elemeket tudnák fenntarthatóvá tenni, működtetni, másrészt mi módon lehetne elérni, hogy a turistamentálisban a fenntarthatósági gondolatok, az egyes desztinációkra, kisebb turisztikai területekre jellemző „best practice” terjed.

A tanulmányban a posztmodern turizmus két alappilléreit kitevő (közlekedés, szállodaipar), a fenntarthatóság felé tett bátortalan lépéseivel találkozhatunk. A folyamat elindult, de rengeteg olyan beidegződéssel találkozunk, amelyek a fenntarthatóság és a turizmus közé egyelőre még nem tesznek egyenlőségjelet. Valójában nem is a fenntartható turizmus a kérdés (talán a fogalmi meghatározás sem megfelelő), hanem az, hogy a turizmus okozta változások, terhelések meddig fokozhatók, és hogy ezek a változások hol, kinek és milyen mértékben okoznak negatív érzeteket és többváltozós valóságokat. A turizmus pozitív hatásait viszonylag korán megismerték és megértették azok, akiket érintett. Az ezzel szinte párhuzamosan, ugyanabban az időintervallumban megjelenő negatív hatásokról pedig mélyen hallgattak. A hallgatás oka egyértelmű: a turizmus gazdasági érdekei felülírtak minden természeti-társadalmi törvényt, fenntarthatósági szokásjogot.

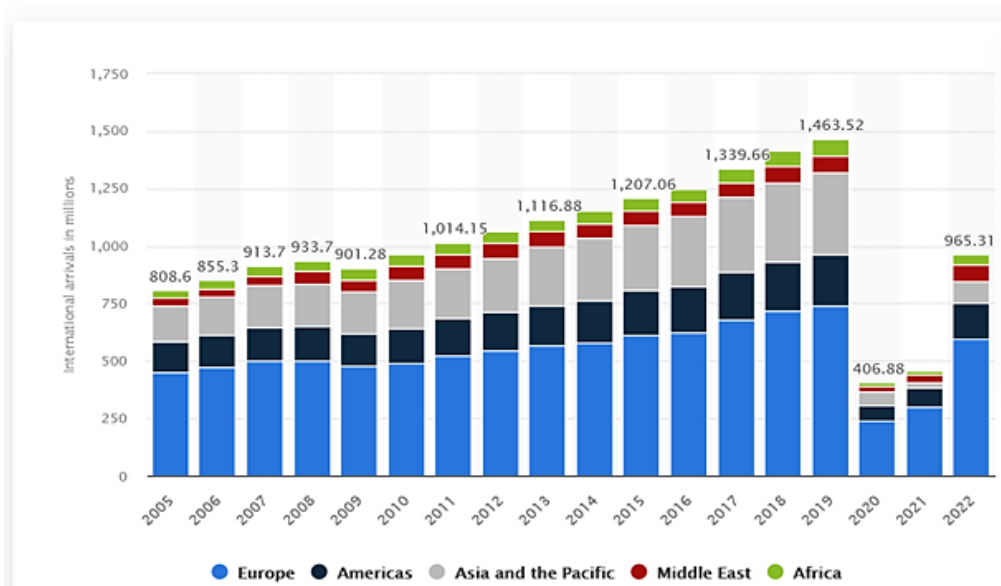
2. Módszertan

A tanulmány a nemzetközi szervezetek határozatainak, ajánlásain keresztül közvetíti a turizmus fenntarthatóságának egyes lépéseit. A fenntarthatósággal foglalkozó nemzetközi szervezetek elsődleges megközelítési profilja a politikai sík, ám határozataink inkább ajánlásnak tekinthetők, mint kötelezően követendő törvényeknek. A tanulmány azért ezt az utat választotta, mert a fenntartható turizmusról tanulmányok, cikkek mérhetetlen sokasága jelent meg az elmúlt 2-3 évtizedben (csak magyarul 15.100; angolul pedig 19.600.000), melyek tartalma általában a fenntarthatóság szerteágazó szövetét mutatja be, nem pedig az egységes (ami valószínűleg nem is létezik, és nem is fog) álláspontokat, kutatási eredményeket.

Valójában a modernkori turizmus viszonylag rövid működésének már az első időszakában megjelennek azok az aggodalmas hangok, melyek a turisták természethez való nemtörődöm viszonyát hangsúlyozzák. A korai fenntarthatóság, leánynevének környezetvédelem, azonban még nem gondolkodott olyan komplex rendszerben, mint a 21. század fenntarthatósági kérdéseket feszegető szakemberei, de már felismerni vélte, hogy a turizmus nagyobb környezeti ártalmakkal jár, mint azt gondolták. A problémákkal nem feltétlenül szinkronban mozgó civil szervezetek munkája pedig sok esetben inkább hátráltatja a vállalatokat, vezeti félre a többi, valójában a témához nem értő, naiv, és sok esetben félrevezetett, ám annál lelkesebb híveit.

3. Tömegturizmus vs. fenntarthatóság

A turizmus is, mint korunk egyik gazdasági mozgatórugójának iparágát is elérte a fenntarthatóság komplex kérdése. Az elmúlt évtizedben óriási lendület volt tapasztalható a világturizmus fejlődésében (1. ábra), ezt megakasztotta ugyan a Covid-19, de a prognózisok szerint a gyors növekedés az elkövetkező évtizedekben is folytatódik.

1. ábra: A nemzetközi turistaérkezések száma világrészek szerint 2005-2022 között
Forrás: Statista (2023)

A 2019-ig megfigyelhető nagyarányú növekedés a kínai turistáknak köszönhető, amikor is a 2000-es évektől kezdődően bekapcsolódtak a világturizmus forgalmába. A turizmus az elmúlt évtizedekben szinte észrevétlenül, de bekúszott az emberek mindennapi életébe. Ezt fo-

kozza az ágazat jól kialakított marketingje, a világháló különböző platformjainak szélesedő lehetőségei. Ezek fokozottan irányítják rá az utazni vágyók figyelmét a trendnek megfelelő nevezetességekre, potenciális lehetőségekre. A turizmus szolgáltatásait nyújtó háttérpiac egyre nehezebbé tudja követni a kialakult és megnövekedett igényeket. Mindezek mellett a turizmus multiplikátor hatásként hatásai fokozottan terhelik a környezetét. Mindezt csak terhelte az az eddig is félreérthetetlenül jelenlevő gazdasági haszonelvőség, amely érdekében pusztítják, vagy legalábbis veszélyeztetik a környezet minden szegmensét. Lester 1981-ben „A fenntartható társadalom építése” című könyvével érte el azt, hogy a fenntarthatóság fogalma ismertté vált. A könyv alapvetően azzal a felismeréssel szembesítette az olvasókat, hogy a szociális, környezeti problémák megjelenése és a gazdasági fejlődés között összefüggés tapasztalható. Ez a felismerés azóta sokat finomodott, letisztult és összetevő elemeinek beazonosítására is kísérletek történnék. Másik felvetés, hogy habár a könyv a klasszikusnak tekinthető, elsősorban az Egyesült Államokra, Nyugat-Európára való kitekintésben tárgyalja a fenntarthatóságot és az afrikai, vagy távol-keleti régiók fenntarthatósági problémáival nem sokat törődik.

A turizmus fenntarthatóságának problémájára való rádöbbenés viszonylag új keletű, hisz az első összefoglaló, a témát szerteágazó problémaként megfogalmazó, a turizmusmenedzsment oldalról megközelítő könyv is csak 1998-ban jelenik meg (Swarbrooke, 1998), majd követte Inskeep (2000) magyar nyelven is olvasható műve. A két alapmű megírásának motivációját az ENSZ Környezet és Fejlődés Világbizottságnak (World Commission on Environment and Development – WCED), más néven Brundtland-bizottság, 1987-ben közzétett „Közös jövőnk” című jelentése adta. Ez a dokumentum közvetítette a következő évtizedek alaptételét, és vezette be a köztudatba a fenntarthatóság fogalmát, mely – többek között – a turizmust is érinti (Gyulai, 2013). Ez a dokumentum az, amelyben megszövegezik azt az egyszerű, patetikus, mainstream gondolatot, amely szerint: „A fenntartható fejlődés olyan fejlődés, amely megfelel a jelen igényeinek anélkül, hogy veszélyeztetné a jövő nemzedékeinek a saját szükségleteik kielégítésére és életstílusuk megválasztására való képességét.” (idézi Simonyi et. al., 2019). Tehát a fenntarthatóság egy rendszer hosszú távú fennmaradást biztosító stratégia kialakítását jelenti gazdasági-társadalmi és környezeti iránnyal. Ugyanakkor a „Közös jövőnk” dokumentuma nem a turizmusról szól, hanem egy általánosságban értelmezett fenntarthatóságot képzel el (Persányi, 1988). De a turizmus egy másik klubban játszik!

A tömegturizmus egyfajta ésszerű, átgondolt és korlátozott turistaszámok és folyamatok kezelésére van szükség, amelyre már voltak kísérletek a korábbi évtizedekben is szerte a világban. Ilyennek tekinthető pl. az, hogy 1961-ben ideiglenesen bezárta kiállítását az őskori falrajzokat bemutató lascaux-i barlang, vagy az egykori pécsi római keresztény sírkamrák teljes látogatói tilalma, de Bhutan korlátozott turistaforgalmát szabályozó intézkedések, vagy a Galápagos-szigetek évi 60-70 ezer turistát engedélyező tilalmi törvénye. A legfrissebb Dubrovnik, Velence turistaszámot korlátozó intézkedései is ide, az overturizmus kategóriájába tartozik (Jandala, 2022). Azonban ezek ad hoc, ideiglenesnek tekinthető megoldások voltak, hisz a lascaux-i barlang ma már látogatható, a pécsi sírkamrák megkapták a megfelelő védelmet. E tekintetben Bhutan lépte a legnagyobbat, hisz míg 1974-ben engedélyezett 300 (!) fő/év turistaszámot 2019-re 375 000 fő/évre (!) tornázták fel, azaz a gazdasági érdekek háttérbe szorították a GDP-t boldogságban mérő kis ország megszokott, lassú életét (slowturizmus kontra overturizmus) (Turizmus.com, 2022).

A Brundtland-bizottsági jelentés, és a megjelenő kutatások, publikációk további intézkedéseket, tanácskozásokat generált. Elindult az a felelős gondolkodás, amely a fenntarthatóság paramétereit igyekezett meghatározni. 2001 júniusában az Európai Tanács göteborgi konferenciáján tárgyalta és fogadta el a Fenntartható Fejlődés Stratégiát (Faragó et. al, 2004). A konferencia egy asztalhoz ültette fél Európát, ám a fenntarthatósági problémákat elsődlegesen okozó (elsősorban nem európai államok nem vettek részt ezen az összejevetelen). Ugyanakkor nem beszéltek arról (ami voltaképp a konferencia témája lett volna), hogy a társadalmi-környezeti-

gazdasági folyamatok, az ezekben rejlő feszültségek egymástól nem elkülöníthető stratégiát kívánó egységek, hanem egymástól elválaszthatatlan, folyamataiban ok-okozati összefüggésben levő érdekek. Másik tényező az ökológiai lábnyom/láblenyomat kérdése, amely társadalomszervezési és erőforrások felhasználásának menedzselési kérdése. Lényegében az ökológiai lábnyom annak a „mértékegysége”, amely kifejezi azt, hogy egy adott technikai fejlettségi szint esetében a társadalomnak milyen minőségű, milyen mennyiségi földterületre, vízre van szüksége úgy, hogy önmagát fenn tudja tartani, illetve életvékenysége mellett keletkezett hulladékot képes legyen feldolgozni a környezet károsodása nélkül.

Mindezek összessége erőteljesen értelmezhető a turizmusra. Az ökológiai lábnyomunk Gulliver nagyságú, ha pl. földközi –tengeri luxushajó úton veszünk részt, vagy ha Balira repülünk, de liliputi abban az esetben, ha a gyalogos túrákat teszünk, és a helyszínre tömegközlekedéssel jutunk el. A turizmus fenntarthatósága számtalan tényezőtől függ, mint a társadalmi fejlettség, földrajzi determináltság, a küldő desztinációktól való távolság, utazási mód/eszköz, a fogadó desztináció szuprastruktúrája, a fogadó desztináció környezetvédelmi politikája, turizmus tervezésének módja, turizmus menedzsment, gazdasági berendezkedés, szociokulturális dimenziók (fogadó-küldő), kultúra értelmezése, jogi keretek. Természetesen itt még hosszasan sorolhatók lennének azok a kisebb – nagyobb, erőteljesebb és kevésbé erőteljes ismérvek, amelyek bármilyen mértékben is, de befolyásolják a fenntartható turizmust.

4. ENSZ - UNWTO

Az ENSZ Turisztikai Világszervezete, az UNWTO feladata a fenntartható turizmus globális szintű koordinálása, illetve arra való törekvés, hogy minden ország, társadalom és gazdaság számára elfogadható, részben vagy teljes mértékben meg is valósítható ajánlásokat tegyen. Az azonban igaz, hogy az ajánlások egyike sem tesz különbséget az eltérő, már kifejtett különbségek, ismérvekkel jellemző desztinációk között. Újabb jellemző, hogy a megfogalmazott állásfoglalások egy része bizonyos turisztikai desztinációkban betarthatatlan, illetve gazdasági szinten beláthatatlan következményekkel járna, ha minden kinyilatkoztatott és elvárt szabályt betartanának. Íme, az ajánlás: „az az idegenforgalom, amely teljes mértékben figyelembe veszi a jelenlegi és jövőbeli gazdasági, társadalmi és környezeti hatásokat, valamint a turisták, az iparág, a környezet és a befogadó közösségek igényeit.” (UNEP & WTO, 2005:12).

Az UNWTO öt kulcsterületet határozott meg a fenntarthatóság jegyében:

1. *„Inkluzív és fenntartható gazdasági növekedés.*
2. *Széleskörű társadalmi részvét, a foglalkoztatottság növelése, a szegénység csökkentése.*
3. *Erőforráshatékonyság, környezetvédelem és klímaváltozás.*
4. *Kulturális értékek, sokszínűség és örökség.*
5. *Kölcsönös megértés, béke és biztonság.”* (Csorba, 2017:1)

Igen, az ajánlás olyan tételek sorozata, amelyek kinyilatkoztatása nem kötelez egyetlen UNWTO tagállamot sem, hogy bármit is tegyen a fenntarthatóságért. A megfogalmazottak inkább eszméknek, ideáknak, toposzoknak a sora, mint valós, kidolgozott és megvalósítható cselekvési terv. Az UNWTO 1999-ben fogadta el a Turizmus Globális Etikai Kódexét, amelynek 3. alapelve tartalmazza a fenntartható turizmus fejlődésének, és megvalósíthatóságának pontjait:

1. *„A turizmus valamennyi szereplője köteles védeni a természeti környezetet.*
2. *A hatóságoknak első helyen kell kezelniük és ösztönözniük a források megőrzését célzó turisztikai fejlesztéseket, valamint a hulladéktermelés minimalizálását.*
3. *Csökkenteni kell a turisztikai kereslet szezonálisát.*
4. *A turisztikai infrastruktúrát úgy kell megtervezni és tevékenységeket programozni, hogy védjük az ökoszisztémákból és biodiverzitásból összetevődő természeti örökséget és megóvjuk a veszélyeztetett fajokat.”* (Csorba, 2017:1)

Az ENSZ 2015-ben fogadta el a „Világunk átalakítása: a fenntartható fejlődés 2030-ig szóló programja” című dokumentumot („2030 Agenda”), amelyben a turizmus általánosan mindegyikben szerepel, de kifejezetten a következő pontoknál határozták meg a részleteket:

8. *„2030-ra ki kell dolgozni és végre kell hajtani azokat a politikákat, amelyek munkahelyteremtéssel, a helyi kultúra és termelés támogatásával járulnak hozzá a fenntartható turizmushoz.*
12. *Ki kell alakítania és alkalmazni kell azokat az eszközöket, amelyek ellenőrzik a fenntartható fejlődés hatását a turizmusra. Indikátorok: fenntartható turizmus stratégiák, politikák, végrehajtott cselekvési tervek száma.*
14. *A fejlődő kis szigetszágok és a legkevésbé fejlett országok gazdasági növekedésének biztosítása a fenntartható turizmus által.”* (Csorba, 2017:2)

AZ UNWTO égisze alatt már 2007-ben megalakult az a munkacsoport, amelyik kidolgozta azt az rendszert, a hozzácsatolt indikátorokkal egyetemben, amelyek mentén a Világszervezet értelmezte a fenntartható turizmus fogalmát, és emellett az egyes tagállamokat „felhatalmazott” arra, hogy intézkedéseket hozzanak a megvalósítás érdekében. A következőket fogalmazza meg: „idegenforgalom a környezetvédelemmel és a társadalommal szorosan együttműködve minden más gazdasági tevékenységnél jobban tud szinergiákat kialakítani... [mivel az] úticélok szorosan összefüggnek természetes környezetükkel, kulturális sajátosságaikkal, szociális interakciójukkal, biztonságukkal és a helyi lakosság jólétével.” (Csorba, 2017:2). A jelentés a következő kihívásokat azonosította:

1. *„A szezonális csökkentése.*
2. *A turizmus közlekedési terhelésének csökkentése.*
3. *Turisztikai munkahelyek minőségi fejlesztése.*
4. *A közösség jólétének és életminőségének fenntartása és javítása.*
5. *A forrásfelhasználás és a szennyezés minimalizálása.*
6. *A természeti és kulturális örökség megóvása és kezelése.*
7. *Az egyenlő hozzáférés biztosítása.”* (Csorba, 2017:4)

A munkacsoport cselekvési terve, úgy tűnik, egy versenyképes alternatívát fogalmazott meg, amely beleillik az UNWTO fenntartható turizmus alapkonceptiójába is, illetve tartalmaz olyan konkrét javaslatokat, amelyek megvalósíthatósága a gyakorlatban is elképzelhető:

1. *„Holisztikus és integrált megközelítés.*
2. *Hosszú távú tervezés.*
3. *A fejlődés megfelelő mértékű és ütemű megvalósítása.*
4. *Az összes érdekelt bevonása.*
5. *A rendelkezésre álló legjobb ismeretek alkalmazása.*
6. *A kockázat minimalizálása és kezelése.*
7. *A felhasználó és a szennyező fizet, azaz az áraknak tükrözniük kell a fogyasztás és a termelési tevékenységek társadalomra háruló tényleges költségeit.*
8. *Befogadóképesség és látogatószám korlátozása.*
9. *Felügyelet és nyomon követés.*
10. *Figyelemfelhívó kampányok szervezése;*
11. *Az éghajlatváltozásból eredő kockázatok azonosítása.*
12. *„Minőségi turizmus” védjegy létrehozása.*
13. *A fenntartható és felelős idegenforgalomról szóló charta megalkotása.”* (Csorba, 2017:2-3)

A fenntartható turizmus globális eszmei keretrendszerét az UNWTO adja. Az elmúlt években több világ- és régiós konferenciát rendeztek a fenntartható turizmus témájában, melyek célja egyértelműen az edukáció, a tételek, ajánlások pontosítása, és a desztinációkra való értelmezés volt.

5. Dilemmák a fenntartható turizmus körül

A turisztikai szektor heterogén és szegmentált, magában foglalja a vendéglátást, a szállodákat és üdülőhelyeket, valamint az utazási szolgáltatásokat. Vannak azonban olyan közös problémák, amelyek az egész ágazatot érintik, de azok ágazattól függetlenül jönnek létre, vagy velük összefüggésben, mely a szolgáltatásokat színesíti, ugyanakkor nem tartoznak a szorosan vett turizmus körébe. A turizmus fogyasztók körében az olyan tendenciák felerősítése, erőteljes artikulálása, mint az éghajlatváltozás, az erőforrások kimerülése, környezeti ártalom, ökolábnyom, egészség és jólét, hatással vannak a turisztikai vállalatok vonzerejére, brandjére, imázsára. A turizmusban sokan kívánnak befektetni, akiknek, mint jó „SRI befektetőknél”, a fenntarthatóság jegyében, érdemes szem előtt tartani az energiafogyasztást, a vízfelhasználást, a munkahelyteremtést, a helyi gazdasághoz való hozzájárulást, az élelmiszerbiztonságot, a munkakörülményeket, az e-biztonságot. A továbbiakban a tanulmány két, talán a legalapvetőbb turisztikai összetevő rövid ismertetését tárgyalja. E két komponens nélkül a turizmus nehezen megvalósítható.

Első dilemma: A szállodaipar/vendéglátás fenntarthatósága

A problémát talán egyetlen kérdésben lehetne összesűríteni: Miért kell a sarkkörön túli jégszállodákban reggelire avokadókrémet felszolgálni?

Globális szinten mintegy 2-2,2 millió szálloda működik, ebből Európában kb. 350 ezer. Az egyes turisztikai desztinációk népszerűségét jól prezentálják a szállodai szobaszámok, így Mallorcán például kb. 430 ezer szállodai ágy várja a turistákat. A szállodai befektetők a trendeknek és keresletnek megfelelően a 4-5 csillagos szállodákban gondolkodnak. Minél magasabb elvárások tapasztalhatók a szálláshelyek iránt, annál kevésbé tud fenntarthatóvá válni. A fogyasztói társadalom viszont erőteljes nyomást gyakorol a szállodákra, kikényszerítve az egyre több, érdekesebb és ezáltal drágább, kevésbé környezettudatos szolgáltatásokat (Dubai). Ma egy szállodalánc sem engedheti meg magának, hogy szállodáiban ne működjön SPA-részleg. A részlegek működtetéséhez több energia szükséges, mint magának a szállodának a SPA-részleg nélkül. Ugyanakkor erős nyomást érzékelnek a társadalom egyes szegmensei, a mainstream politikai részéről. Az üzemeltető többsége azonban igyekszik követni azokat az ajánlásokat, amelyeket az elmúlt évtizedekben az UNWTO megfogalmazott. Ezek valójában inkább „háztartási” apróságoknak nevezhetők, mint valódi, környezetkímélő, fenntartható üzemmódnak. A felszíni jelenségként értékelendő minden olyan felülről vezérelt zöldprogram, amelyet nagy szállodák, szállodaláncok könnyedén meg tudnak lépni. A kis szállodák ad-hoc módszerrel elégitik ki a fenntarthatóság céljait. Felületi kezelésnek tűnik, mely egyrészt – kívülálló számára – megvalósítja a fenntarthatóságot a szálloda működésében, másrészt maga a szálloda is meg tudja nyugtatni önmagát. Az alábbi „szállodai zöldprogramokkal” szinte mind egyik szállodában találkozhatunk: törölközők korlátozott cseréje (textilgazdálkodás), takarítás, nagy kiserelésű pipere, csökkentett fűtés, zöld címke a tükrön, csökkentett portaszolgáltatások, csökkentett víznyomás – zuhanyként működő kézicsapok, időlimitált zuhanyok, napkollektorok telepítése – részleges melegvíz biztosítása, törekvés a papíralapú adminisztráció csökkentésére, LED izzók, pszeudó fűszerkertek, távol-keleti munkaerő (?).

Valódi kezelésként kell értelmezni azt a folyamatgyűttest, ami a zöld innováció-körkörös üzemeltetés/gazdálkodás egységében értelmezendő. Ez egy holisztikus üzemeltetés, amelyre kevés szálloda mer vállalkozni: szennyvíz feldolgozása, esővíz hasznosítása, földhő kihasználása, hőszivattyú, szigetelés, parkolás, valódi hulladékkezelés, újrahasznosított csomagolóanyagok, saját víz, falak zöldesítése, használt bútorok, méhkaptárak, lapostetők kihasználása, direkt foglalás, saját fű-szerkertek, kertek, beszállítók kiválasztása, stb. Lényege, hogy

olyan energianyeresre, felhasználásra van szükség, amely egyéb energiákat szabadít fel. Jelenleg a fenntartható szállodaüzemeltetésben nem sok szálloda versenyez. Globális kitekintésben két szállodát tekinthetünk részben, vagy egészében fenntarthatónak, azaz zéró kibocsátási értékkel bíró szállodának nevezni (Palanca, 2023):

1. Boutiquehotel Stadthalle (Bécs): Klasszikus családi szálloda, amely megragadott minden olyan lehetőséget, amellyel kiérdemelte a fenntartható szálloda címet.
2. room2Cheswick (London): Üzemeltetésében hometel, azaz a vendég érkezésétől számított 24 óra időtartamban veheti igénybe a szolgáltatásokat (ha hajnali 4-kor jelentkezett be, akkor másnap hajnali 4-ig van foglalása). Az egyetlen olyan szálloda, amely már a tervezőasztalon úgy született, hogy meghatározták élettartamát. Teljesen zéró kibocsátással, energiaszükségletét minimalizálva, illetve saját „erőből” biztosítva üzemel.

A fenntarthatóság a szállodaiparban kiemelkedő fontosságú, mivel a szállodaüzletek jelentős hatással lehetnek a környezetre, a közösségekre és a gazdaságra. A szállodaiparban való fenntarthatóság elérése érdekében számos intézkedés és gyakorlat hozható létre. Néhány példa a szállodaipar fenntarthatósági kezdeményezéseire:

- **Zöld épületek és energiahatékonyság:** A szállodák kialakítása és működtetése során a zöld építészeti elveket alkalmazva minimalizálhatják az energiafelhasználást, ökolábnyomot. Energiahatékony világítás, fűtés-hűtés rendszerek és megújuló energiaforrások használata mind hozzájárulhat a fenntarthatósághoz.

- **Vízgazdálkodás:** A víz takarékos felhasználása és újrahasznosítása fontos szerepet játszik a fenntarthatóságban. A zuhanyokban és WC-kben víztakarékos berendezéseket alkalmazva, valamint esővízgyűjtő rendszerek használatával csökkenthető a vízfelhasználás.

- **Helyi közösségek támogatása:** A szállodáknak lehetőség szerint helyi vállalkozásokat, termelőket és szolgáltatókat kell támogatniuk. Ez nem csak az adott közösség gazdaságát erősíti, hanem csökkenti a szállításból eredő környezeti hatásokat is.

- **Hulladékcsökkentés és újrahasznosítás:** A szállodákban a hulladékkezelés során a csökkentés, újrahasznosítás és komposztálás fontos lépései a fenntarthatóságnak. A szállodákban keletkező hulladék mennyiségének minimalizálása és az újrahasznosítás folyamatok bevezetése hozzájárulhat a környezeti terhelés csökkentéséhez.

- **Környezetbarát termékek és szolgáltatások:** A szállodák választhatnak olyan környezetbarát és fenntartható alapanyagokat, amelyeket a berendezésekhez, takarításhoz és egyéb szolgáltatásokhoz használnak.

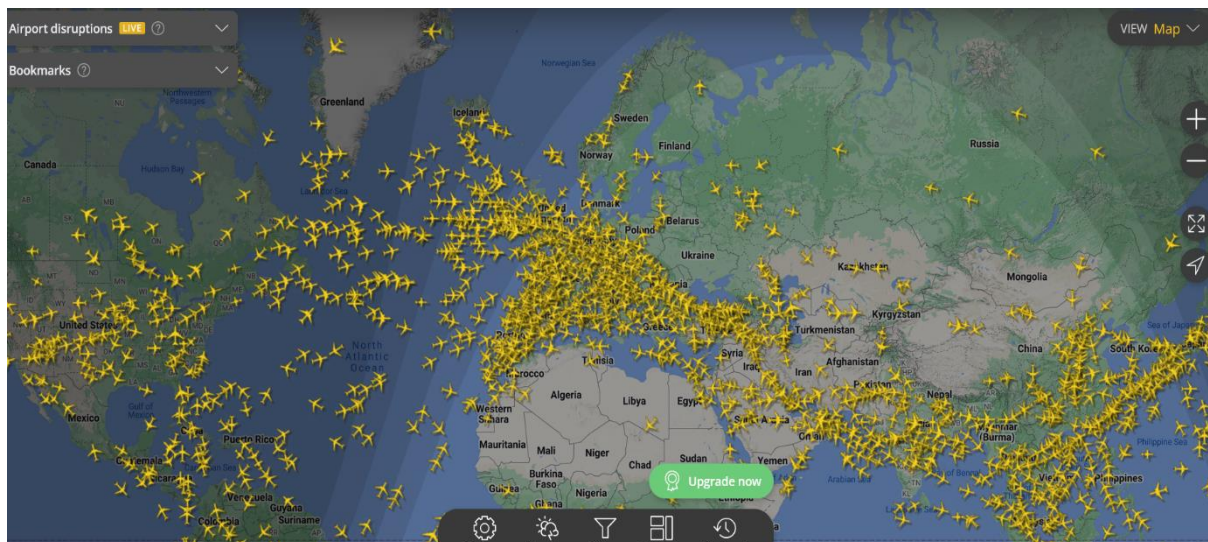
- **Közösségi felelősségvállalás:** A szállodák aktívan részt vehetnek a közösségi projektekben, jótékonyági kezdeményezésekben, környezetvédelmi programokban. A közösség iránti felelősségvállalás a szálloda hosszú távú fenntarthatóságát is elősegítheti.

Ezen intézkedések és gyakorlatok bevezetése nemcsak a környezeti fenntarthatóságot segíti elő, hanem pozitívan hat a szálloda hosszú távú üzleti eredményeire és az ügyfelek elégedettségére is.

Második dilemma: A fenntartható utazás

Az utazás, a járművek szennyező anyag kibocsátásának mértéke nemcsak a turizmust érinti. Ez a probléma, a turizmus megközelítésében, inkább tekinthető a fenntarthatóság alaptételének, mint más (szintén fontos) ismérv. A turizmus történelme során az emberek lakóhelyüktől egyre távolabbi tájakra, országokra, tengerpartokra és gasztronómiára voltak kíváncsiak. A múlt században, elsősorban a század utolsó 3-4 évtizedében a légi közlekedés forradalmasította az utazást, ami a turizmus egyik feltétele. Létrejött az első chartertársaságok, kialakult egy jelentős (napjainkban is egyre növekvő kapacitású) luxus tenger- és óceánjáró flotta. Ezzel párhuzamosan egyre észrevehetőbbé és érzékelhetőbbé vált a kibocsátott káros anyagok egészségre – és környezetre gyakorolt negatív hatása. A turisták egyre messzebbre akarnak eljutni, egzotikus

tájakon akarják élvezni szabadságukat és az desztinációba való eljutás csak repülővel képzelhető el, amelyek CO₂ kibocsátása rendkívül magas (pl. Ausztrália–Európa relációban minden egyes utas 3 tonna CO₂ jut, ez pontosan duplája egy ember egy évi CO₂ kibocsátásának). Jelenleg (2024.01.17. 09:17) is mintegy 20-22 ezer repülőgép van a levegőben (2. ábra).

2. ábra: Repülőjáratok sűrűsége

Forrás: Flightradar (2024)

Az utazások környezetkárosító hatásának kiküszöbölésére, azaz a turisták desztinációba való eljuttatása, majd onnan vissza a küldő területre, számtalan javaslat született. Talán a legkézenfekvőbb a kötött pályás közlekedés fejlesztése. Azonban vannak olyan desztinációk, amelyek a turisták számára nagy vonzerővel rendelkeznek, de azok megközelítése kötőtpályás közlekedéssel – európai látómezőből – nem megoldott (Afrikai, Távoll-Kelet, Óceánia, stb.). Erőteljes a marketingje az elektromos autóknak, ám ezek újabb környezetvédelmi problémákat vetnek fel. A turizmus logisztikáját lebonyolító, legdinamikusabban fejlődő közlekedési eszköz a légiszállítás. Az újabb és újabb, a turizmus globális vérkeringésébe beépülő desztinációk a leggyorsabban és a leggazdaságosabban repülővel érhetőek el, amelyek CO₂ kibocsátása magas. Ezeknek a vállalatoknak, habár a policy mindegyiknél adott, nehéz elképzelni, hogy ritkítják járataikat a fenntarthatóság jegyében. A Wizzair sorozatban indítja járatait a turizmus most felfedezett desztinációiba, mint például a kaukázusi országok.

Budapest, a túlturizmus 5. helyzetije

A túlturizmus, vagyis a turisztikai kereslet túlzott helyi koncentrációja, és az ehhez kapcsolódó fenntarthatósági kérdések a turizmus nem minden tartományát érintik. Az érhető, és nem kér bizonyítást, hogy ezek a polémiák leginkább azokat a helyszíneket, attrakciós bázisokat és desztinációkat érintik, amelyek „bőven” el vannak látva kínálati elemekkel, és amelyek találkoznak a keresleti igényekkel. A túlturizmus állapot kialakulását sok tényezőnek köszönheti, olyanoknak, melyekre jellemző az a kettősség, amely egyrészt magának a környezetnek, a helynek a hangulatából, az atmoszférájából, a szellemiségéből fakad. Másrészt az is tudott, hogy az egy térben található kínálati elemek közül a turisták válogatnak, nem mindegyik kerül az összes turista látószögébe. A válogatás pedig a turista belső habitusából, érdeklődési körétől, a promt trendektől, az időjárástól, az áraktól, a biztonságtól és kockázati tényezőktől és a zsúfoltság mértéke mellett még számtalan egyéb körülménytől függ. A túlturizmusnak azonban jól és pontosan beazonosítható területei, vonzáskörzetei vannak. Elsődlegesen ilyenek a nagyvárosok,

fővárosok, illetve a népszerű üdülőhelyek, tengerpartok, síközpontok. A túlturizmus jelensége, ahol különböző csoportok használják ugyanazon tereket, az azzal járó és elsődlegesen a helyieket érintő életmódbeli nehézségek, a zaj-, a lég- és környezeti szennyeződések, a turistákat is elriasztó tömeg kikényszerített azt, hogy a turizmus menedzsmentje próbálja megoldani, vagy legalábbis csökkenteni ennek negatív és turbulens hatásait. Érdekes külön is foglalkozni a túlturizmus és az országimázs kapcsolatával. Azok a külföldiek által turisztikai szempontból vonzóknak tartott értékeink, melyek az országimázs egy részét is alkotják, egyértelműen a túlturizmus célkeresztjében is ott vannak, felkerültek a külföldről érkező turisták mentális térképére (Gosztola, 2024).

Ugyanakkor a túlturizmus egy olyan komplex folyamatnak értelmezendő, mely a turistákat épp oly mértékben befolyásolja, mint a helyi lakosságot. A Weber és szerzőtársai (2020) nevével jelzett kutatás kitért arra is, hogy mely állítások nem jellemzők a túlturizmusra, ami nem egy újonnan létrejött mobilitási kimenet eredménye. A túlturizmus azonban nem egyenlő a tömegturizmussal, számos desztináció számára nem okoz gondot a magas látogatószám, és nem is egy új jelenségről van szó, amely annak ellenére, hogy jellemzően városokról szól, nem korlátozódik csak a városi terekre. Ennek megértését bizonyítja, hogy Párizs tipikusan túlturisztásodott céldesztináció, de a városban található La Défense – annak ellenére, hogy az útikönyvek ajánlatában benne található, és rendkívül izgalmas modern építészeti negyed – már nem olyan népszerű. A megoldása, a túlturizmus ellensúlyozása pedig nem csak turisztikai kérdés, hisz ez ugyanúgy összefügg más iparágakkal, mint maga a turizmus rendszerkörnyezete. Továbbá nem csak a turizmus iparágat érintő kérdés ez, amelyre ezért, nem is lehet egyetemes megoldást találni (Vanyúr, 2021).

Végezetül, a túlturizmus kiküszöbölésére alkalmazott technológiai eszközök egyedül nem fogják megoldani a helyzetet, mert a túlturizmus olyan összetett a szociális-társadalmi-kulturális interakciósorozatokon alapszik, amelyben az egységes rendszer csak az elképzelések szintjén van jelen. Fabian Weber és szerzőtársai 2020-ban csoportosították a túlturizmus indikátorait (1. táblázat). Ezek nem mindegyikének kell „jelen lennie” azonos időszakban a kérdéses területen.

1. táblázat: A túlturizmus indikátorainak összefoglaló táblázata

HOTREC¹⁰	
	Az utazások megfizethetőségének és elérhetőségének növelése
	A nemzetközi érkezések általános növekedése
	Magánlakások kihasználása turisztikai szálláshelyekre
	Bakancslistás turizmus
	A célállomások McDisney-besorolása (pl. segway és a „beer-bike” túrák számának növekedése, mely károkat okoz a helyieknek)
Weber és szerzőtársai (2020)	
	Azon hónapok száma adott évben, ahol az éjszakai látogatók száma meghaladja az átlagot
	Desztináció területe (km ²)
	Turisztikailag vonzó városközpont területe (km ²)
	Lakosság száma a turisztikai központban
	Lakosság számának változása két időintervallumon belül
	Lakosság száma a desztinációban
	Hotelek száma
	Ágyak száma a hotelekben

¹⁰ Brüsszelben székelő, hoteleket, éttermeket és kávézókat húsz európai országban minősítő és képviselő nemzetközi szervezet.

	Hotel szobák száma
	Turistaérkezések abszolút száma (adott év)
	Összes turistaérkezés növekedése két év között
	Összes vendégéjszaka (adott év)
	Vendégéjszaka számok növekedése két év között
	Külföldiek által eltöltött vendégéjszakák (adott év)
	Vendégéjszaka szám a legalacsonyabb látogatottságú hónapban
	Vendégéjszaka számok csúcsidőszakban
	Vendégéjszaka számok alacsony látogatottsági időszakban
	Összes napi látogatók száma (becsült adat)
	Külföldi turistaérkezések (adott év)
	Turizmusban dolgozók aránya (%) a desztinációban (100%)
McKinsey & Company és WTTC (2017)	
	Turizmus részesedése a GDP-ből/turizmusban foglalkoztatottak
	Turistaszám/desztináció területe
	Turista/Helyi lakosság
	Negatív jelzők száma Tripadvisor Top 5-ben
	Repülővel érkezők alacsony- és csúcsidőszakban
	Történelmi helyek/ TripAdvisor helyek
	PM10 koncentráció a levegőben (éves átlag)
	TripAdvisor vélemények megoszlása a top 5 attrakcióban (%)

Forrás: Weber és munkatársai (2020), saját szerkesztés (2024)

Az 1. táblázatban összegzett indikátorsorok közül több jellemzően és egyidejűleg jelen van Budapesten is, nem véletlenül nyerte el Barcelona, Velence, Amszterdam és Milánó után az 5. elturistasodottabb város címet, és egyes kerületeiben (pl. bulinegyed) erős ellenérzés tapasztalható a helyi lakosság felől. Egyelőre úgy tűnik, hogy a városi menedzsment nem nagyon tud mit kezdeni ezzel nagyszámú turistával, akik túlzott terhelést jelentenek a város infrastruktúrájára, környezetére és helyi közösségeire. Jellemző a szűk utcák és terek túlzásfoltossága. A főbb turisztikai látványosságok (Parlament, Halászbástya, Hősök tere, Várnegyed, stb.) gyakran túlzásfoltok, ami kellemetlen élményt jelenthet mind a turisták, mind a helyi lakosok számára. Mindennek következménye, hogy a helyiek kiszorulnak lakóhelyükről, az ingatlanárakban jelentkezik a túlzásfoltosság minden összetevője. A túlturizmus tapasztalható helyszínein, és az odavezető/átvezető utak környezetében folyamatos zajterhelés és környezeti szennyezés (szemetelés) tapasztalható.

A 2024-re kiadott előrejelzések szerint Budapest tovább erősíti turisztikai pozícióját. A 2023-as adatok alapján a főváros szálláshelyfoglalásban túllépte a 3 milliós számot, melyből egymillió éjszakánál nagyobb forgalmat Budapest 7. kerülete fogadott, öt követi a 6. kerület 600 ezret meghaladó kereslettel. Ennek a számnak a 89%-a külföldi eredetű turistát jelent.

Külön érdekessége a látogatószámoknak, hogy a magánszálláshelyek külföldi vendégforgalmának települési rangsorát is Budapest 7., 6., 5., és 8. kerülete vezeti, Hajdúszoboszló az ötödik, Siófok a hetedik, Hévíz pedig a tizedik. Őket követi Eger, Bük Sárvár és Gyula (Probáld, 2023). „A külföldi forgalom esetében nyomasztó a főváros dominanciája, az első harminc település között tizennégy kerület tűnik fel. Ezzel szemben a kereskedelmi szálláshelyek belső forgalma esetén az első 12 helyen vidéki városok szerepelnek, és csak tíz budapesti kerület van az első ötvenben.” (Probáld, 2023).

Budapest, és általában a túlturizmus, illetve ennek válaszként felépítendő fenntartható turizmus kihívásainak, azok megközelítő leírásának táblázatos formája két értelmezésben kerül

összegzésre. A 2. táblázat STEEPLE megközelítésű, azaz a turizmus olyan megközelítését mutatja be, amely – egyelőre – csak a környezetből érkező, adott tényezőket, hatásokat elemzi.

2. táblázat: A fenntartható turizmus STEEPLE-re gyakorolt kihívásai

Társadalmi tényezők (Society)	A helyi lakosság hozzáállása és véleménye a turizmushoz. A turizmus hatása a helyi kultúrára és hagyományokra. A turisták és a helyi lakosok közötti esetleges feszültségek. Kulturális kizsákmányolás és homogenizáció. Az őslakos közösségek kiszorulása vagy marginalizálódása. Munkaerő és szociális egyenlőtlenségek növekedése.
Technológiai tényezők (Technology)	Az online utazási platformok és azok hatása a turizmusra. Az új technológiák (pl. mesterséges intelligencia, VR) alkalmazása a turisztikai szektorban
Gazdasági tényezők (Economic)	A turizmus gazdasági hozzájárulása a helyi gazdasághoz. A turizmus által generált jövedelmek eloszlása és hatása a helyi közösségekre. Túlzott turisztikai függés egyetlen iparágban vagy szezonban. A helyi gazdaság kiszolgáltatottsága a turizmus változásainak.
Környezeti tényezők (Environmental)	A túlzott turizmus hatása a környezetre (pl. természeti környezet, helyi ökoszisztémák). A turisták által okozott szennyezés és a fenntartható turizmus kérdései. Víz és energiafogyasztás növekedése. Hulladéktermelés növekedése. Biodiverzitás veszélyeztetése. Történelmi és kulturális helyszínek túlzott látogatása.
Politikai tényezők (Political)	A kormányzati politikák és szabályozások a turizmus terén. A turizmus szabályozásának és irányításának kérdései a helyi és nemzetközi szinteken
Jogi tényezők (Legal)	A turizmust érintő jogszabályok és szabályozások (pl. engedélyezési eljárások, adók). A turizmus szabályozására vonatkozó helyi és nemzetközi jogi keretek
Etikai tényezők (Ethical)	A turizmus etikai kérdései (pl. helyi kultúrák tisztelete, emberi jogok). A turizmus hatása az egyenlőtlenségekre és az igazságosságra a helyi közösségekben. Hagyományos értékek elhomályosulása vagy elvesztése. A turisták és a helyi lakosság közötti feszültségek növekedése.

Forrás: Saját összeállítás (2024)

Ezen tényezők elemzése segíthet megérteni a túlturizmus jelenségét és annak hatásait a különböző szempontok szerint, és hozzájárulhat a fenntarthatóbb turizmus irányába tett lépések kidolgozásához és megvalósításához. A STEEPLE tényezők mellett meg lehet említeni a mindenkori menedzsment felelősségét is, amely megjelenhet hiányos, rosszul értelmezett (egyirányú) turizmusvezérlésben, vagy végrehajtásban, illetve a fenntarthatósági elvek beépítésének hiányában a turisztikai tervezésbe.

6. Összegzés

Jóllehet egyértelmű, hogy történt némi előrelépés a turizmus fenntarthatóbbá és felelősebbé tétele terén, a valóság azonban az, hogy a dolgok nem változnak elég gyorsan. A tempó lassú, sok gátló tényezőt lehet azonosítani, a fenntarthatóságot hátráltató tényezők pedig (klímaváltság, háborúk, politikai impotencia stb.) gyorsabbak, mint gondoltuk.

Akkor, ha tapasztalunk egy lassú tempójú előrelépést, miért nevezhetjük mégis kudarcosnak a fenntartható turizmus toposzát? Miért járul hozzá a turizmus jelentős mértékben az éghajlatváltozáshoz és befolyásolja negatívan a bolygót az évekig tartó politikai egyeztetések, elfogadott stratégiák, eredményesnek tűnő konferenciák és kutatások után is? A fenntartható turizmus eddigi kudarcának egyik fő oka talán az volt, hogy azt olyan kormányzat feletti szervezetek, nevesül az Egyesült Nemzetek Szervezete és a nemzeti kormányok tevékenysége révén valósítják meg. Az ötlet az volt, hogy politikai határozatokkal és a rendelkezésükre álló eszközökkel – szabályozások – megvalósulhat a fenntartható turizmust. Mivel az ilyen testületek sokat beszéltek a fenntartható turizmusról, azt feltételezték, hogy egységes a politikai akarat, hogy megtegyék, ami szükséges. Ez egyszerűen nem történt meg, amin valószínűleg nem kell meglepődni, mert a fenntarthatóbb turizmus elérése radikális és népszerűtlen változásokat igényelne a turisták magatartásában. Mivel a turisták is szavazók, a politikusok nem szeretik felbosszantani őket.

A másik probléma az, hogy a fenntartható turizmust kezdettől fogva inkább technokratikus kihívásnak, mint politikai kérdésnek tekintették. A politikai döntéshozók, a kutatók jobban érezték magukat a fenntarthatóság kánonjának a kidolgozásában, a teherbíró képesség, az ökolábnyom mérésével, ahelyett, hogy a fenntartható turizmus desztinációkra lebontott politikáját nézték volna. A fenntartható turizmus azonban eleve egy hangsúlyos politikai ügy, amely a turizmusgazdaság, és az ehhez kapcsolható egyéb erőforrások olyan módon történő elosztásával foglalkozik, amelyben nyertesek és vesztesek a szereplők, vagy a végeredmény.

Am az egyik legnagyobb kihívás, amellyel szembesülünk, az, hogy a több évtizedes tudományos kutatás és a hivatalos jelentések ellenére még mindig nem értjük teljesen, hogyan hat a turizmus a különböző desztinációkra és helyszínekre. Nincs elég hiteles empirikus kutatás ahhoz, hogy azonosítani lehessen az egyes helyszínek előtt álló kihívásokat és a hosszútávú működés leghatékonyabb stratégiáit. Ennek eredményeként olyan általános elképzeléseink maradnak, amelyek nem ismerik fel, hogy a fenntarthatóság az egyes helyeken másképp fog kinézni, a turizmusban nem létezik két azonos tulajdonsággal rendelkező desztináció, azaz azonos válaszok sincsenek a meglevő kihívásokra.

A turizmus politika szintű tervezői nem ismerték fel (mert politikusok), hogy a turizmusmenedzsment rendszerszemléleten alapuló holisztikus megközelítést igényel, amelyet szintén nem lehet globális szinten kezelni. Ehelyett hajlamosak voltunk egy-egy kérdésre összpontosítani, egy problémát kiemelni a halmazból. Továbbá a turizmus fizikai környezetre gyakorolt hatásaira jobban koncentráltunk, mert ez a szembeötlő, mint a fenntarthatóság gazdasági, társadalmi, kulturális dimenzióira. Az biztosan elképzelhetetlen, hogy egy térség turizmusát fenntarthatónak tekintünk, annak ellenére sem, ha környezete teljes védelmet élvezne a turizmussal szemben (Varga & Csákvári, 2020). Bár az éghajlatváltozás ma kétségtelenül a legsürgetőbb kihívások egyike, amellyel a bolygónak szembe kell néznie, továbbra sem hagyhatunk figyelmen kívül más olyan kérdéseket, amelyekben a turizmus negatív hatással van világunkra, beleértve a vízkészletek fogyasztását, a vadon élő állatok kizsákmányolását, a munkavállalók jogait, a bűnözést, terjedő betegségeket.

Becsületükre legyen mondva, hogy néhány turisztikai vállalkozás foglalkozott a turizmus fenntarthatósági kérdéseivel. Azonban néhányan, akik sokat fektettek be üzleti tevékenységük felelősségteljesebbé tételébe, gyakran azt tapasztalták, hogy ez rövidtávon kevés pénzügyi jutalmat hozott számukra, mivel a kevésbé körültekintő piaci szereplők alákínálták őket a piacon.

Ezen túlmenően úgy tűnik, sok vállalkozás a fenntartható turizmust egyszerűen marketingvezérelt vállalati társadalmi felelősségvállalási lehetőségnek tekinti, amely a vadon élő állatokkal kapcsolatos médiabarát tevékenységekre összpontosít, és támogatja a helyi jótékonyági szervezeteket a desztinációkban, ahelyett, hogy a saját vállalkozásuk desztinációkra gyakorolt hatásait és hozzájárulásukat kezelné. klímaváltozás. Vagy egyszerűen csak a szén-dioxid-ki-egyenlítést alkalmazták, hogy a fogyasztókat kevésbé érezzék büntudatnak a repülés miatt. Bár az ellentételezés jobb, mint a semmittevés, ez nem megoldás a turizmus éghajlatváltozáshoz való hozzájárulására.

Sok desztináció egyedileg kommunikál a fenntartható turizmusról, de kevesen érték el jelentős előrelépést, mivel gyakran hiányoznak az erőforrások valódi változáshoz. A valóság az, hogy a nemzetközi turisztikai piacot nagyrészt olyan vállalatok irányítják, amelyek kívül esnek a desztináció kormányainak befolyásán. Eközben sok helyi és országos desztinációmenedzsment szervezet továbbra is annak az elképzelésnek a foglya, hogy a turisztikai siker mérésének egyetlen módja a látogatók számának évről-évre történő emelkedése, a kiadások csökkentése, és a bevételek növekedése.

Nagyon jó példa erre a Covid-19 világjárvány és a turizmus kapcsolata. Ma egyértelmű, világos a cél, ami azért nem a fenntartható turizmus mellett érvel, a turizmus számainak nem a járvány előtti nivóra való visszaemelése, hanem annak a lényeges meghaladása. Mindez annak ellenére történik, hogy már a világjárvány előtt is túl sok nemzetközi járat indult, és túl sok volt a „felelőtlen turizmus”. Ha fenntarthatóbbá akarjuk tenni a turizmust, nem mehetünk vissza a régi gyakorlathoz, hanem egy „best practice” felé kell gondolkodni, új mérőszámokat kell kidolgozni a turizmus értékelésére, és olyan alternatív gazdasági modelleket kell felkarolni, mint pl. a „fánk gazdaságtan”. E szerint a cél, hogy a gazdasági tevékenységek az alsó és felső határ közötti tartományban maradjanak, azaz a „fánk” belső részében. A modell arra ösztönzi a gazdaságokat, hogy vegyék figyelembe mind az emberi szükségleteket, mind pedig a bolygó ökológiai korlátait, és ezáltal hozzájáruljanak egy fenntartható és igazságos társadalom létrehozásához.

A turisták általában nem foglalkoznak a fenntartható turizmussal, fogalmazhatnánk úgy is, hogy általában nem érdekli őket, mert úgy érzik, egyénileg nem tudnak a kialakult helyzeten változtatni. A desztinációk és a turisztikai vállalkozások nem is említik a negatív turisztikai hatásokat a potenciális ügyfeleknek, mert attól tartanak, hogy ez eltántoríthatja a potenciális turistákat az utazástól. A turisták sokszor úgy érzik, ha találkoznak ilyennel, hogy a fenntarthatóságról szóló, akár arrogáns kioktatásnak tűnő felhangok csupán arra jók, hogy egyfajta belső vívódást, lelkiismeretfurdalást érezzenek, ők személyükben legyenek a felelősség hordozói. A már több évtizede tartó fenntartható turizmusról szóló dilemma ellenére még mindig nem léteznek olyan globálisan elfogadott, független turisztikai és egyéb szakterületekről érkező szakemberek által ellenőrzött fenntartható turisztikai szabványok, amelyek segítenék a fenntartható nyaralásra vágyó turistákat vásárlási magatartásukban. A „zöldmosásban, zöldesítésben” azonban nincs hiány, ami összezavarja a turistákat, vagy szkeptikussá teszi őket a fenntartható turizmus egészével szemben.

A közösség fogalmával, mely alatt most a küldő és fogadó közösségeket értsük. Ezeknek a közösségeknek két antagonistikus halmaza van: az egyik a küldő, amely teljesen heterogén, szociográfiailag meghatározhatatlan közösség. Céljaikban általában teljesen egyszerűek, ennem viszont homogének: jól szeretnék érezni magukat. Míg a másik csoport, a helyiek. Céljaikban lehetnének homogének (hisz saját lakókörnyezetéről van szó), de a turizmus gazdaságához való viszonyukban heterogének. Az a hagyományos bölcsesség, miszerint a turizmusnak a helyi közösségek ellenőrzése alatt kell állnia, naivnak tűnik a mai világban, ahol sok helyi közösségnek a nyomasztó globalizációs súly alatt kevés hatalma van saját élete felett. Ezen túlmenően a közösségek is csak ritkán beszélnek egységes hangon, és a legtöbb közösségben sem mindenkinek van egyformán erős, befolyásoló hangja és az is igaz, hogy egyeseknek egyáltalán

nincs hangjuk. Maga a turisztikai desztinációs közösség eszméje is drámaian megváltozott, átalakult az elmúlt években többek között a gazdasági migráció, a második lakástulajdon és az online közösségi médiában „buborékközösségek” létrehozása révén. Egy közös találkozási pontjuk van, mégpedig az, hogy a turizmus működjön (mindig süssön a Nap). Sajnos úgy tűnik, hogy a fenntartható turizmus elmélete és szakpolitikai fejlesztése nem tudott lépést tartani a turizmusban az elmúlt években bekövetkezett változásokkal (Airbnb térnyerése, a „túlturizmus”, a közösségi média hatása, a hajós körutak növekedése, stb.). Veszélyesen ragaszkodunk ahhoz a gondolathoz, hogy a technológiai megoldások megoldják az éghajlatváltozást és az egyéb kihívásokat, amelyekkel szembe kell néznünk, így életmódunkon nem kell változtatni – ebben élen járnak a turisták. Miközben biztató technológiai fejlődést látunk, a légi közlekedésben például nem támaszkodhatunk ezekre az éghajlatváltozás megoldásában. Szó szerint csökkentenünk kell CO₂ lábnyomunkat, ha el akarjuk kerülni a katasztrófát. Tudjuk, hogy minden technológiai innováció teljes bevezetése több évbe telik, és ráadásul újabb és újabb, előre nem látott kihívásokat vethet fel.

Arra nincs garancia, hogy a turizmus fenntartható lesz is valaha: ez álomként is elérhetetlen. De a legjobb esély ennek elérésére az, ha felhagyunk azzal, hogy a kormányokra várunk. Ehelyett mindenkit arra ösztönözzünk, hogy amennyire csak tud, vállaljon felelősséget saját viselkedéséért és annak hatásaiért, legyen az turista, turisztikai vállalkozó, alkalmazott, desztináció menedzser, média képviselője, politikus vagy helyi lakos.

7. Javaslat

A turizmus fenntarthatósága bonyolult, összetett, több tér- és idősíkban zajló rendszer. A kiadott nyilatkozatok, kongresszusi előterjesztések, tanulmányok sokasága magát a problémát jól érzékeli. Ugyanakkor a megvalósíthatósági folyamatokban már nem ennyire világos, és konkrét. A megoldás útja csakis több fokozatban, korrigált értékek mentén, hosszú távon, egyedi, helyspecifikus feltételekkel, desztinációkra lebontva képzelhető el. A környezet pusztulása, a klímaválság hatásai sem azonos mértékben hatnak a Föld minden területén. Figyelembe veendő tényként kellene kezelni, hogy a fenntartható turizmus tervezéséhez/megvalósításához nemzetközi szervezeteknek csak a keretfeltételek mellett az indikátorok meghatározása legyen a cél. Magát az operatív, megvalósíthatósági cselekményeket a helyi szervezeteknek, turizmusban érdekelt feleknek kell meghozni.

A teljes fenntarthatóságot, bármilyen megközelítésben is legyen az értelmezve, nem lehet elérni. A folyamatok nem visszafordíthatók, és ellentétesek is a globális gazdasági növekedés kívánalmaival, így a permanens gazdasági növekedés és a fenntarthatóság viszonya ellentmondásos.

Irodalomjegyzék

- Balázs, Zs. (2019). Budapest a világ ötödik leginkább elturisztásodott városa. Quibit. Letöltve: 2024.02.23., forrás: <https://quibit.hu/2019/04/30/budapest-a-vilag-otodik-leginkabb-elturistasodott-varosa>
- Brown, L. R. (1981). *Building a Sustainable Society*. New York, W. W. Norton & Company.
- Csorba, Gy. (2017. május 23.). Fenntartható turizmus. Infojegyzet 2017/41. Országgyűlés Hivatala Közgűjteményi és Közművelődési Igazgatóság Képviselői Információs Szolgálat. Letöltve: 2024.01.16., forrás: https://www.parlament.hu/documents/10181/1202209/Infojegyzet_2017_41_fenntarthato_turizmus.pdf/47b870e8-9c07-4268-b7e6-db0466b02da3
- Faragó, T. (szerk.) (2004). *A fenntartható fejlődés indikátorai és a magyarországi változások az EU-indikátorok tükrében*. KvVM és Szent István Egyetem. Letöltve: 2024.02.20., forrás: https://real.mtak.hu/62993/1/Fennt_Fejl_Indikatorok.pdf

- Flightradar. (2024. január 17.). Forrás: <https://www.flightradar24.com/48.36,11.27/3>
- Gosztola, J. (2024. február 10.). Papp-Váry Árpád: még elkerülhető a túlturizmus Budapesten, tanuljunk más országok tapasztalataiból! Pénzcentrum. Letöltve: 2024.02.23., forrás: <https://www.penzcentrum.hu/utazas/20240210/kiderult-miert-kerulik-a-turistak-a-magyar-videket-itt-mar-csak-egy-drasztkus-iranyvaltas-segit-1146821>
- Gyulai, I. (2013). Fenntartható fejlődés és fenntartható növekedés. *Statisztikai Szemle*, 91(8-9), 797–823. Letöltve: 2024.02.15., forrás: https://www.ksh.hu/statszemle_archive/2013/2013_08-09/2013_08-09_797.pdf
- Inskip, E. (2000). *A fenntartható turizmus fejlesztése: irányelvek a turizmus tervezőinek és szervezőinek*. Geomédia Szakkönyvek. ISBN Persányi, M. (szerk.) (1988). *Közös jövőnk*. Mezőgazdasági Könyvkiadó, Budapest. ISBN 978-963-791-064-7.
- Jandala, Cs. (2022). Fenntarthatósághoz köthető turizmus fogalmak. In Grotte, J. (szerk.), *Új trendek és jó gyakorlatok a fenntartható turizmus piacán* (pp. 55–59). Információs Társadalomért Alapítvány. ISBN 978-615-820-821-5.
- Michalkó, G. (2016). *Turizmológia*. Akadémiai Kiadó, Budapest. ISBN 978-963-059-717-3.
- Palanca, A. (2023). A fenntartható turizmus: valóság vagy átverés? (Előadásanyag). Fenntarthatósági átmenet: kihívások és innovatív megoldások Nemzetközi Tudományos Konferencia 2023. november 23., Soproni Egyetem, Lámfalussy Sándor Közgazdaságtudományi Kar.
- Persányi, M. (szerk.) (1988). *Közös jövőnk*. Mezőgazdasági Könyvkiadó, Budapest. ISBN 963-232-660-1.
- Probáld, Á. (2023. július 24.). *Ezek voltak a legnépszerűbb hazai turisztikai települések 2022-ben*. Turizmus.com. Letöltve: 2024.02.23., forrás: <https://turizmus.com/szallashely-vendeglatas/ezek-voltak-a-legnepsezerubb-hazai-turisztikai-telepulesek-2022-ben-1187838>
- Simonyi, Gy. I., Kántor Sz. N., & Rampasek, L. A. (2019). *Valójában mi a fenntarthatóság?* BOCS Civilizációtervezés Alapítvány. Letöltve: 2024.01.16., forrás: <https://fenntarthato.bocs.eu/page-tag/brundtland-jelentes/>
- Statista. (2023). Number of international tourist arrivals worldwide 2005-2023, by region. Letöltve: 2024.01.16., forrás: <https://www.statista.com/statistics/186743/international-tourist-arrivals-worldwide-by-region-since-2010/>
- Swarbrooke, J. (1998). *Sustainable Tourism Management*. London: CABI Publishing. <https://doi.org/10.1079/9780851993140.0000>
- Turizmus.com. (2022. július 4.). Bhután szeptembertől újra fogad turistákat, de drágább lesz, mint valaha. Letöltve: 2024.01.16., forrás: <https://turizmus.com/desztinaciok/bhutan-a-napi-turistaado-e-melesevel-nyit-ujra-1181988>
- UNEP & WTO (2005). *Making Tourism More Sustainable - A Guide for Policy Makers*. Paris-Madrid: United Nations Environment Programme & World Tourism Organization. Letöltve: 2024.01.17., forrás: <https://wedocs.unep.org/20.500.11822/8741>
- Vancsó, J. (2022). A turizmus hatásai. In Grotte, J. (szerk.), *Új trendek és jó gyakorlatok a fenntartható turizmus piacán* (pp. 29–55). Információs Társadalomért Alapítvány. ISBN 978-615-82082-1-5
- Vanyúr, B. (2021). Az overtourism jelenségének vizsgálata Budapest példáján. *Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek*, 18(1), 134–142. <https://doi.org/10.32976/stratfuz.2021.27>
- Varga, Z., & Csákvári, T. (2020). Fenntartható turizmus. *Acta Carolus Robertus*, 10(1), 67–180. <https://doi.org/10.33032/acr.2020.10.1.167>
- Weber, F., Stettler, J., Cramer, U., Egli, F., & Martin, B. (2020). Measuring Overtourism. Indicators for overtourism: Challenges and opportunities. University of Applied Sciences and Arts, Switzerland. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3759178>